ARMONIZAREA EDUCAȚIEI PENTRU MEDIU CU POLITICILE UNIUNII EUROPENE ȘI STRATEGIILE NAȚIONALE

HARMONIZING ENVIRONMENTAL EDUCATION WITH EUROPEAN UNION POLICIES AND NATIONAL STRATEGIES

CZU: 37.033:061.1EU **https://doi.org/10.59295/spd2025s.84**

Alisa MOŞNEAGA
ORCID: 0009-0009-2459-3596
E-mail: alisa.mosneaga@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova

Marianna SAVVA
ORCID: 0000-0003-0618-5360
E-mail: marianna.savva@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova

Olga DARII
ORCID: 0009-0001-2319-8350
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova

Anton DANICI
ORCID:0000-0003-2791-7612
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova

Serghei PASCARI
ORCID: 009-0003-2951-2405
E-mail: pascariserghei@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova

Summary. *Environmental education is pivotal in fostering sustainability and ecological responsibility. This study examines the impact of environmental education on cultivating environmentally conscious attitudes and behaviors within communities. Employing diverse research methods, the article explores effective educational strategies and their practical application in promoting sustainability. The findings highlight the critical need to integrate environmental education into academic curricula to support sustainable development goals and address current ecological challenges.*

Keywords: *environmental education, sustainability, sustainable development.*

INTRODUCERE

Astăzi, umanitatea se confruntă cu grave probleme de mediu care pun în pericol atât existența noastră, cât și echilibrul naturii. An de an, starea mediului se înrăutățește: pădurile dispar treptat, deșerturile avansează, terenurile agricole se erodează, poluarea

crește alarmant, stratul de ozon devine tot mai fragil, efectul de seră se amplifică, iar multe specii de plante și animale sunt amenințate cu extincția. Aceste semnale ne arată că natura, dintr-un partener de nădejde, poate deveni un adversar redutabil.

În contextul provocărilor globale legate de schimbările climatice, pierderea biodiversității și degradarea resurselor naturale, educația pentru mediu devine un pilon strategic pentru dezvoltarea durabilă. Organizațiile internaționale, precum UNESCO și ONU, subliniază rolul educației în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (Agenda 2030, SDG 4.7), punând accent pe formarea unei culturi ecologice și a unui comportament responsabil [1].

Republica Moldova, deși stat mic și cu resurse limitate, se confruntă cu aceleași provocări majore ca Uniunea Europeană: poluarea aerului și a apelor, gestionarea deșeurilor, defrișările, urbanizarea nesustenabilă. În acest context, educația pentru mediu capătă importanță strategică. Scopul acestui articol este de a analiza situația educației pentru mediu în Republica Moldova, în raport cu practicile Uniunii Europene, evidențiind progresele, dificultățile și oportunitățile.

Primele preocupări privind integrarea dimensiunii ecologice în educație au apărut în anii ’60 ai secolului XX, ca răspuns la intensificarea poluării, dispariția unor specii și impactul crescând al activității umane asupra mediului. Conștientizarea acestor riscuri a dus la apariția educației ecologice (EE), orientată către transmiterea unor cunoștințe și atitudini care să sprijine protecția ecosistemelor și conservarea naturii. De la studiul naturii în anii 1960, concentrat pe înțelegerea ecosistemelor, până la parteneriatele complexe din anii 2000 care implică diverse grupuri sociale, această disciplină a răspuns provocărilor timpului. Pentru o privire detaliată asupra acestor transformări, se poate consulta tabelul 1, care sintetizează principalele tendințe cheie .

Tabelul 1. Evoluția educației pentru dezvoltare durabilă (1960–2000) [2]

Perioada	Tendință	Descriere	Direcții noi
1960	Studiul naturii	Învățarea despre plante, animale și sistemele fizice care le susțin, condusă de experți cu focus academic (biologie, geografie).	Baza pentru dezvoltările ulterioare
1970	Educația outdoor/ aventură	Creșterea utilizării mediului natural pentru experiențe practice, dezvoltarea centrelor de educație outdoor/ investigație.	Lucrări de teren → Studii rurale, Educație în aer liber Studii urbane → Ecologie urbană Educație despre patrimoniu
1980	Educația globală	Dezvoltarea educației de mediu cu o dimensiune politică, clarificarea valorilor prin experiențe personale.	Educație pentru pace Educație pentru drepturile omului Educație pentru Pământ

1990	Împuternicire (Empowerment)	Educația pentru acțiune participativă, rezolvarea problemelor socio-ambientale și schimbarea comportamentelor.	Accent pe anticipare și responsabilitate
2000	Parteneriate	Elevi, studenți, profesori, ONG-uri, politicieni lucrând împreună pentru a rezolva probleme socio-ecologice.	Integrarea tuturor direcțiilor anterioare într-un concept unitar

Conferința de la Stockholm (1972) și Declarația de la Tbilisi (1977) au consacrat această direcție, stabilind obiective precum înțelegerea relațiilor complexe dintre natură și societate și dezvoltarea capacității cetățenilor de a acționa responsabil față de mediu.

Totuși, realitatea anilor ’80 a arătat că degradarea mediului continua să se accentueze, iar problemele sociale și economice se corelau direct cu cele ecologice. Raportul „Brundtland” (1987) a introdus astfel termenul de dezvoltare durabilă, definită ca echilibrul dintre nevoile generației prezente și drepturile generațiilor viitoare. Conceptul a lărgit perspectiva, trecând dincolo de protecția naturii și incluzând dimensiunile economice, sociale, culturale și morale ale dezvoltării.

Această schimbare de viziune a condus, în anii ’90, la formularea și extinderea Educației pentru Dezvoltare Durabilă (EDD). Spre deosebire de EE, care se concentra pe conservarea mediului, EDD promovează o abordare holistică, unde sustenabilitatea este privită ca o integrare a dimensiunilor ecologice cu cele socio-economice și culturale. Conferințele internaționale majore – Rio de Janeiro (1992), Johannesburg (2002), Rio+20 – au confirmat educația ca pilon central al sustenabilității, recomandând includerea principiilor dezvoltării durabile în toate nivelurile sistemului educațional [3].

Astăzi, UNESCO promovează EDD ca un proces continuu, destinat tuturor categoriilor de populație, de-a lungul întregii vieți. Accentul se pune nu doar pe transmiterea de cunoștințe, ci și pe formarea unor valori, atitudini și competențe care să permită indivizilor să participe activ la luarea deciziilor și la gestionarea responsabilă a resurselor.

La nivel teoretic, educația pentru mediu se bazează pe principii fundamentale: orientarea axiologică (respectul față de viață și resursele limitate ale planetei), orientarea pragmatică (formarea de deprinderi pentru acțiuni concrete în protecția mediului) și abordarea holistică (înțelegerea interdependenței dintre om, societate și natură). Aceste principii constituie fundamentul curricular și metodologic pe care trebuie să se sprijine procesul educațional.

Astfel, trecerea de la educaţia ecologică la educaţia pentru dezvoltarea durabilă reflectă maturizarea unei viziuni: de la educația centrată pe protecția mediului, la educația orientată spre sustenabilitatea globală a societății. Mediul rămâne esențial, dar este văzut ca parte a unui sistem complex în care factorii sociali, economici, politici și culturali sunt interdependenți și trebuie armonizați pentru un viitor durabil.

La nivel internațional, documente fundamentale precum Declarația de la Stockholm (1972), Agenda 21 (1992), Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ONU, 2015) și Strategia UNESCO privind educația pentru dezvoltare durabilă au subliniat importanța integrării educației de mediu în toate formele de instruire, de la școala primară la formarea profesională și educația adulților [1,4,5].

Republica Moldova, ca stat parte la Convenția de la Aarhus (1999) [6] și la numeroase tratate internaționale, a recunoscut rolul educației ecologice în politicile sale naționale. Strategia de mediu 2014–2023 a prevăzut măsuri pentru consolidarea cadrului educațional în domeniul protecției mediului, iar noua Strategie de mediu 2024–2030 accentuează integrarea transversală a educației pentru mediu în toate sectoarele, promovarea parteneriatelor și modernizarea instrumentelor didactice [8,9].

ANALIZA STADIULUI ACTUAL AL EDUCAȚIEI PENTRU MEDIU ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Potrivit raportului privind educația pentru mediu în Armenia, Belarus, Moldova și Ucraina, situația Republicii Moldova reflectă atât realizări, cât și dificultăți semnificative în acest domeniu. Deși cadrul legislativ național include prevederi clare pentru integrarea principiilor dezvoltării durabile în educație, implementarea acestora este fragmentată și depinde în mare măsură de proiectele finanțate de donatori externi. Educația pentru mediu este prezentă în programele școlare prin discipline opționale și activități extracurriculare, însă coerența și aplicabilitatea practică a acestora rămân limitate. În învățământul profesional și superior, specialitățile de mediu există, dar se confruntă cu scăderea atractivității și prestigiului, ceea ce reduce interesul tinerilor pentru domeniu. Un rol esențial îl joacă organizațiile societății civile, care dezvoltă proiecte educaționale, creează materiale didactice și desfășoară campanii de sensibilizare, suplinind lipsurile instituționale. Astfel, educația pentru mediu în Republica Moldova se conturează ca un domeniu aflat între oportunitățile generate de angajamentele internaționale și barierele interne legate de resurse, guvernanță și sustenabilitate [7].

Pentru a înțelege mai clar evoluția direcțiilor de politici și a priorităților în domeniul educației pentru mediu, este prezentată o comparație între Strategia de mediu a Republicii Moldova pentru anii 2014–2023 și cea pentru perioada 2024–2030. Tabelul de mai jos evidențiază principalele asemănări și diferențe dintre cele două documente strategice, subliniind modul în care obiectivele și acțiunile în domeniul educației ecologice au fost consolidate și adaptate la noile provocări și angajamente internaționale.

Tabelul 2. Analiza comparativă a Strategiilor de Mediu [8, 9]

Obiective tematice	Prioritate pe calitatea mediului (aer, apă), biodiversitate, legislație, educație ecologică – dar implementare limitată.
	Abordare integrată: guvernanță, poluare, resurse (apă, sol, minerale), biodiversitate, schimbări climatice, deșeuri, substanțe chimice, adaptare climatică
Cadru strategic	Centrat pe consolidarea cadrului legislativ și pilotarea unor inițiative (inclusiv educație ambientală).
	Aliniat la Agenda 2030, Pactul Verde European, Acordul de Asociere cu UE și legislație comunitară; integrare trans-sectorială
Curricula şcolară	Introducerea disciplinei opționale „Educație ecologică” (2016). Tradiția „Orei ecologice”.
	Opționalul rămâne, dar aplicarea variază mult între școli. Apare integrarea treptată a schimbărilor climatice în curricula de bază (proiecte pilot cu PNUD
Educaţia pentru mediu	Educația ecologică inclusă ca obiectiv transversal; promovarea cursurilor opționale în școli și materiale informative; activități tradiționale (concursuri, acțiuni de plantare).
	tratată ca **prioritate distinctă**; accent pe integrarea competențelor de mediu în curricula obligatorie, formarea cadrelor didactice și parteneriate instituționale.
Învăţământul profesional	Proiecte sprijinite de donatori (ADA, GIZ) pentru ecologizarea programelor și introducerea modulelor verzi.
	În 2023–2024 s-au introdus noi module de energii regenerabile în învățământul tehnic, ca parte a angajamentelor UE.
Învăţământ superior	Universitățile ofereau programe de ecologie și protecția mediului;
	Universitățile participă la proiecte Erasmus+ și Horizon Europe.
Instrumente şi mecanisme	Planuri de acțiuni sectoriale, materiale educaționale distribuite cu sprijinul Ministerului Mediului și al ONG-urilor.
	Crearea de centre educaționale verzi, programe de formare continuă pentru profesori și funcționari publici, campanii naționale de sensibilizare.
Parteneriate	Crearea de centre educaționale verzi, programe de formare continuă pentru profesori și funcționari publici, campanii naționale de sensibilizare.
	Consolidarea parteneriatelor cu universități, ONG-uri și instituții europene; rețele de cooperare pentru educația ecologică.
Finanţare	Resurse financiare reduse, sprijin esențial din partea donatorilor externi.
	Mecanisme de finanțare mai diversificate (Fondul Ecologic Național, fonduri europene, parteneriate public–privat).

Digitalizare	Resurse educaționale tradiționale, limitate
	Platforme digitale pentru educația ecologică, manuale electronice, e-learning
Implicarea comunității	Evenimente ocazionale (Ziua Pământului, Ziua Mediului)
	Programe comunitare de lungă durată, implicarea autorităților locale
Alininire la politicile UE și internaționale	Începutul armonizării legislative (directive UE, convenții internaționale).
	Aprofundarea aliniării normative și instituționale, punerea în aplicare a Pactului Verde, standarde UE mai exigente
Tendințe viitoare	Fundament al cadrului de mediu cu aplicare parțială și focalizare modestă pe educație.
	Strategia este organică și ambițioasă, cu rol accentuat pentru educația ecologică, economia verde și integrarea climatică în toate sectoarele.

De asemenea, în cadrul Raportului Național de Implementare a Convenției Aarhus (2021–2024), un aspect esențial care reiese cu claritate este necesitatea și importanța educației pentru mediu ca fundament pentru aplicarea eficientă a celor trei piloni ai Convenției: accesul la informații, participarea publicului și accesul la justiție [10].

Educația pentru mediu este indispensabilă pentru ca cetățenii să înțeleagă informațiile de mediu puse la dispoziție de autorități și să le poată utiliza în mod responsabil. Fără formare și instruire ecologică, accesul la informații rămâne un drept teoretic, adesea nevalorificat. Totodată, nivelul de educație ecologică determină calitatea participării publice: doar cetățenii conștienți și bine informați pot contribui activ la consultările publice, pot formula opinii argumentate și pot influența pozitiv deciziile cu impact asupra mediului. În lipsa acestor competențe, participarea riscă să fie redusă la un formalism.

La fel de important, educația pentru mediu sprijină accesul la justiție. Cetățenii trebuie să știe nu doar că au dreptul de a contesta deciziile care afectează mediul, ci și cum să o facă. Cunoștințele juridice și ecologice dobândite prin educație le oferă instrumentele necesare pentru a transforma drepturile garantate de Convenție în realități practice.

Raportul subliniază că, în perioada 2021–2024, Republica Moldova a inițiat campanii de sensibilizare, a integrat teme ecologice în curriculumul școlar și universitar și a sprijinit activități de instruire desfășurate de ONG-uri. Aceste eforturi arată că educația ecologică nu este un element secundar, ci o condiție fundamentală pentru consolidarea transparenței, implicarea responsabilă a cetățenilor și funcționarea justiției de mediu.

Astfel, necesitatea educației pentru mediu rezidă în faptul că ea transformă cetățenii din spectatori pasivi în actori activi ai protecției mediului, iar importanța sa constă în capacitatea de a crea o cultură ecologică durabilă, care garantează nu doar respectarea Convenției Aarhus, ci și construirea unui viitor sănătos și echilibrat pentru generațiile următoare.

CONCLUZII

Educația pentru mediu în Republica Moldova dispune de un fundament strategic și de o paletă valoroasă de inițiative, dar are nevoie de o cotitură sistemică pentru a produce schimbări comportamentale la scară largă. Alinierea la tendințele europene – competențe de durabilitate, mainstreaming curricular, formare aplicată, resurse deschise și evaluare orientată pe rezultate – poate transforma educaţia pentru mediu dintr-o succesiune de proiecte într-o infrastructură publică de învățare pe tot parcursul vieții. Investiția în educaţia pentru mediu este, în fapt, investiție în reziliența socială, economică și ecologică a țării.

REFERINȚE:

1. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă https://www.undp.org/sustainable-development-goals;
2. Palmer, Joy. Environmental education in the 21st century: Theory, practice, progress and promise. Routledge, 2002.
3. DONICA, Ala. Educaţia pentru dezvoltare durabilă a mediuluii: curs universitar. 2017.
4. DECLARATION OF THE UNITED NATIONS CONFERENCE ON THE HUMAN ENVIRONMENT , 1972.
5. Agenda 21. United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janerio, Brazil, 3 to 14 June 1992. United Nations Sustainable Environment. 351 p.
6. Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului din 25.06.1998
7. Environmental education in Armenia, Belarus, Moldova and Ukraine https://www.ecovisio.org/images/useful_resources/info_materials/Report_on_environmental_education.pdf
8. HG Nr. 301 din 24-04-2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 şi a Planului de acţiuni pentru implementarea acesteia;
9. HG Nr. 409 din 12-06-2024 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2024-2030.
10. Raportul național de implementare a Convenției de la Aarhus pentru anii 2021-2024.

N.B.: *Acest articol este elaborat în cadrul proiectului tineri cercetători 2025-2026, ,,Mediu sustenabil prin educația pentru drone", cifrul 25.80012.0807.25TC*